

Правни ценности и етични измерения в технологичното развитие на XXI век.

/ Изкуственият интелект и етичните принципи /

Съвременните тенденции в сферата на технологиите са фокусирани към развитието на изкуствения интелект и към неговото все по-широкото използване. Липсва всеобщо призната легална дефиниция, описваща основните характеристики на понятието изкуствен интелект.¹ Въпреки това, най-общо то обозначава способността на цифров компютър или контролиран от компютър робот да изпълнява задачи, обичайно свързани с мисловен процес, който от своя страна е присъщ на човешките същества.²

Навлизането на изкуствения интелект в ежедневието ни бележи началото на една нова ера, в която все повече и повече задачи започват да се изпълняват с минимална или дори и без никаква човешка намеса. Благодарение на изкуствения интелект за първи път в историята на човечеството съществува възможност автономни системи да изпълняват сложни задачи, като обработка на големи количества информация, изчисляване и прогнозиране, учене и адаптиране към променящата се среда, разпознаване на определени ситуации и вземането на решения на базата на всички тези данни. Това от своя страна открива нови възможности за развитие, модернизиране и усъвършенстване на всички области на човешкия живот, но същевременно крие и много рискове. Рисковете се свързват най-вече с факта, че изкуственият интелект доскоро беше напълно непозната материя. Затова и обществените отношения, които възникват по повод неговото използване все още не са напълно уредени от закона. Това е напълно обяснимо, защото законодателят е изправен пред предизвикателство в опитите се да урегулира тази материя, поради факта, че изкуственият интелект повдига редица, които нямат еднозначен отговор.

Правните предизвикателства, които поставя изкуственият интелект, са пряко свързани с факта, че само до преди няколко десетилетия липсваше всякаква уредба на

¹ Изкуствен интелект: легални и етични отражения, стр. 1-2
<<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/religious-and-non-confessional-dialogue/events/en-20190319-artificial-intelligence-ante-portas.pdf>>

² Дефиниция на енциклопедия Британика,
<<https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>>

обществените отношения възникващи във връзка с изкуственият интелект. Затова се поставя въпроса от какви оправни точки трябва да тръгне българският законодател при уреждането на тези отношения. Нашето право предвижда, че при непълнота в закона следва тя да се попълни чрез аналогия на закона или аналогия на правото, но в случая с изкуствения интелект това е неприложимо, защото по отношение на него не само съществува непълнота, а цялостна липса правна уредба.

Опитът в подобни ситуации сочи, че първата стъпка, която обикновено се предприема при уреждането на тези обществени отношения минава през хармонизирането им със съществуващите етични норми.

В Европейския съюз, например, през март 2018 Комисията на ЕС създава работна група по въпросите, свързани с изкуствения интелект като една от основните ѝ задачи е да съвмести новите технологии с етичните принципи.³ Еднозначно се посочва, че един от начините за вписването на изкуствения интелект в съществуващото законодателство минава през съгласуването му с етичните норми. В израз на желанието си да предприемат общ подход в тази сфера, на 10-ти април 2018 г. държавите членки подписват Декларация за сътрудничество в областта на изкуствения интелект,⁴ като в нея отново се обръща специално внимание на етичните принципи, които служат като гарант за отговорното използване на изкуствения интелект.

Съветът на Европа също предприема подобна стратегия по отношение на изкуствения интелект, а именно урегулира го чрез етичните принципи. Европейската комисия за ефикасност на правосъдието към Съвета на Европа създава проект за Европейска етична харта за използването на изкуствен интелект в съдебните системи и тяхната среда, определящ етичните принципи, свързани с използването на изкуствен интелект в съдебните системи.⁵ Впоследствие Хартата е приета на 31-вото пленарно

³ Изкуствен интелект: Комисията ще работи за съвместяване на авангардните технологии с етичните стандарти, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/IP_18_1381>

⁴ Декларация за сътрудничество в областта на изкуствения интелект, <<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/eu-member-states-sign-cooperate-artificial-intelligence>>

⁵ Европейска етична харта за използването на изкуствен интелект в съдебните системи и тяхната среда, <<https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>>

заседание на Европейската комисия за ефикасност на правосъдието, проведена между 3-4 декември 2018.⁶

Етичните принципи служат за ориентир спрямо легалността на употребата на системи базиращи се на изкуствения интелект не само в регионален европейски план, но и в глобален мащаб, като най-дискусионен е въпросът за тяхната употреба в сферата на международното хуманитарно право. С голяма острота се поставя запитването възможно ли е използването на оръжия, работещи на принципа на изкуствения интелект в сферата на хуманитарното право. Международното публично право не дава еднозначен отговор на този въпрос, а мненията на държавите са силно поляризирани. Част от тях са на мнение, че при липсата на изрична забранителна норма за използването им следва да се приложи така нареченият „Лотус принцип“, според който в сферата на международното публично право всичко, което не е изрично забранено, е разрешено.⁷ По-голяма част от държавите обаче приемат, че въпреки липсата на изрично формулирана забрана съществува правило, според което оръжията трябва да са в съответствие с нормите на обичайното право, принципите за хуманност, както и с повелите на „обществената съвест“.⁸ Макар понятието „обществена съвест“ да не е дефинирано, доктрината е единодушна, че с него се визират етичните принципи. Но отново се поставя въпросът чии етични принципи, на гражданите, на експертите в областта или на политиците ? В търсена на отговор на този въпрос е проведено мащабно изследване сред граждани, експерти в областта на изкуствения интелект, политици, неправителствени организации, профсъюзи, както и всички страни, заинтересовани по някакъв начин с въпроса.⁹ В резултат от него се изготвя Монреалската декларация за отговорно развитие на изкуствения интелект, чийто

⁶ Европейска етична харта за използването на изкуствен интелект в съдебните системи и тяхната среда, <<https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>>

⁷ С.С „Лотус“ (Франция срещу Турция), Решение от 07.септември.1927, стр. 19

⁸ Чл.1, пара.2 от Допълнителен протокол № 1 към Женевските Конвенции

⁹ Официално представяне на Монреалската декларация за отговорно развитие на изкуствения интелект <https://mila.quebec/en/2018/12/official-launch-of-the-montreal-declaration-for-responsible-development-of-artificial-intelligence/>

преамбюл заявява, че декларацията следва да служи за „морален компас“¹⁰ при уреждането на употребата на системи, използващи изкуствен интелект.

Прави впечатление, че независимо в какъв план се разглежда употребата на изкуствения интелект, на ниво Европейски съюз, на ниво Съвет на Европа или на едно по-глобално ниво в рамките на международното публично право, винаги могат да се изведат следните положения, общи за всяко едно ниво:

- на първо място, единодушно се посочва, че изкуственият интелект не бива да влиза в противоречие със съществуващата вече законодателна уредба ;
- на второ място, изкуственият интелект трябва да гарантира без всякакво съмнение, че употребата му няма да е в разрез с основните човешки права;
- на трето място трябва да съществуват достатъчно гаранции, че системите няма да причинят преднамерена вреда, като тук вредите възникнали в резултат на грешка или инцидент не се включват, доколкото са взети всички предварителни мерки по предотвратяването.

От тук може да се направи недвусмисленото заключение, че етичните принципи служат за своеобразна рамка при създаването на правната регулация, свързана с изкуствения интелект.

Изкуственият интелект бележи едно ново началото в еволюцията на човечеството. Той е в състояние да промени изцяло традиционния начин на функциониране на всяко общество. Безспорно е, че изкуственият интелект е огромна крачка напред както в научен, така и технологичен план и е в състояние да допринесе съществено за развитието и модернизирването на много сфери от човешкия живот. За да се възползваме това обаче трябва да съществуват гаранции за сигурността и ефективността на тези системи, а те могат да бъдат осигурени само чрез създаване на правна рамка, основана на етични ценности и човешки права.

¹⁰ Монреалската декларация за отговорно развитие на изкуствения интелект <<https://www.montrealdeclaration-responsibleai.com/the-declaration> >